

Криміналістичні особливості огляду місць влучань снарядів артилерії

Василь Корнієнко

Канд. юрид. наук, доц., Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7682-1281>, e-mail: kornvas@gmail.com

Проаналізовано тактику проведення огляду місця події й інших першорядних дій слідчо-оперативної групи в умовах бойових дій. Зокрема, тактичні особливості пошуку та фіксування слідів вибухів і пов'язаних з ними руйнувань об'єктів, питання залучення спеціалістів та використання спеціальної техніки.

Ключові слова: документування воєнних злочинів; тактичні особливості огляду; криміналістична техніка.

Forensic Features of Examination of Artillery Projectile Hit Places

Vasyl Korniienko

The tactics of conducting an inspection of the scene and other primary actions of the investigative-operational group in conditions of hostilities are analysed. In particular, tactical features of searching for and documenting traces of explosions and associated destruction of objects, issues of involving specialists, and the use of specialized equipment are examined.

Keywords: documentation of war crimes; tactical features of examination; forensic technique.

Огляд місця влучання снарядів від артилерії залпового вогню та фіксування його наслідків мають свою специфіку. По-перше, це дбання про особисту безпеку членів слідчо-оперативної групи; по-друге, брак часу в місцях наближених до зони активних бойових дій; по-третє, значна віддаленість установ, які можна задіяти у процесі огляду (очевидці, експерти, спеціалісти та ін.). Варто також зауважити, що влучання снарядів ракетної артилерії (далі — РСЗВ), значні пошкодження будівель, велика кількість постраждалих потребують багато часу й людських ресурсів (яких дуже часто не вистачає) для проведення якісного огляду та фіксування слідів і обстановки події.

Аналізування слідчої практики Національної поліції України, останніх наукових публікацій дає змогу виробити певні тактичні рекомендації, адаптовані до бойових умов і відповідних змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України). Положення ст. 615 КПК України передбачають застосування скороченої методики проведення окремих слідчих дій, зокрема огляду місця події [1]. Водночас слідчий відмовляється від пошуку та фіксування у протоколі деталей, які не мають суттєвого значення для подальшого провадження; їх доцільно фіксувати за допомогою фото- та відеознімання, що суттєво економить часові та людські

ресурси. Найчастіше таку обстановку фіксують на технічних носіях, швидко записують до чернетки з подальшим занесенням до протоколу огляду місця події, який зазвичай складають поза межами небезпечної зони. Засоби відеофіксування дають змогу, з одного боку, зменшити кількість учасників огляду (ч. 7 ст. 223 КПК України), з іншого — оперативно зафіксувати об'єкти огляду з наступним складанням протоколу в безпечному місці [1].

Одним із важливих завдань огляду місця події за фактами авіаційних, ракетних ударів та артилерійських обстрілів є визначення напрямку ведення обстрілу або напрямку прильоту снаряда. Напрямок, із якого нанесено удар або вівся обстріл, є одним зі шляхів визначення орієнтовного місця розташування ворожої бойової машини або комплексу ворожого підрозділу.

Вирва, що залишається на поверхні внаслідок стрільби за мортірною траєкторією, має специфічну форму: з точки детонації у напрямку тильної сторони кратера виходить виражений осколковий слід, що нагадує напіврозкладене віяло. Його кінці можна поєднати умовною прямою лінією, перпендикулярною проекції польоту снаряда. Якщо від точки детонації провести пряму лінію через центр області видимих на поверхні осколкових уражень, то вона вказуватиме на зброю.

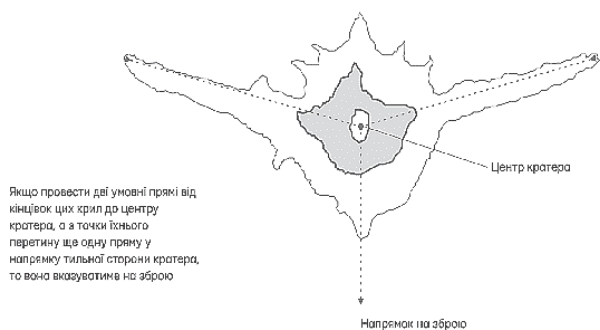

Рис. 1. Вирва внаслідок настільної та нависної стрільби

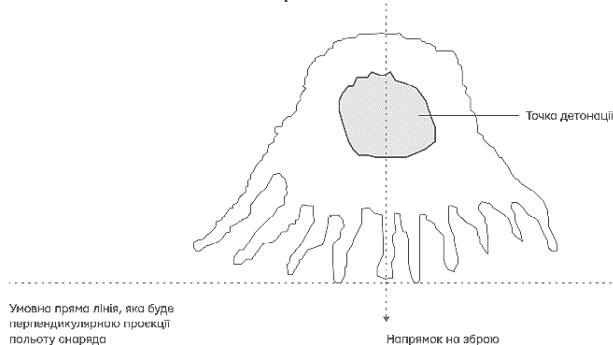

Рис. 2. Вирва внаслідок мортирної стрільби

На рис. 1 і 2 схематично зображено залишковий слід від снаряду, що влучив у поверхню, внаслідок мортирної стрільби (стрільба за кута піднесення ствола понад 45°). Найчастіше такий слід залишають мінометні міни, адже кут між горизонтальною площиною та напрямком каналу ствола (кут підвищення) у більшості мінометів коливається в межах $45\text{—}85^\circ$. Варто зауважити, що влучання з деяких типів мінометів можуть мати інший тип залишкового сліду на поверхні. Так, наприклад, кут підвищення в автоматичного 82-міліметрового міномета 2Б9 «Васильок» може змінюватися від 1° до 85° , отже, він може вести настільну (за кута піднесення ствола до 20°) і нависну (за кута піднесення ствола від 20° до 45°) стрільбу [2].

Напрямок завдання удару або ведення обстрілу визначають сукупно декількома шляхами як на місці події, так і за допомогою направлення запитів до відповідних військових і цивільних установ (таких, як Головне управління розвідки Міністерства оборони України, підрозділи повітряного командування тощо). Поміж можливих шляхів визначення ймовірного напрямку нанесення удару також є такі: отримання матеріалів відеозапису із камер відеоспостереження, отримання показань від очевидців обстрілу,

докладний огляд пошкоджень від снаряду на об'єктах, що знаходяться поруч.

Якщо немає змоги визначити чіткі межі вирви через значні руйнування (руйнування споруд, будівель, техніки, тощо), то необхідно орієнтуватися на найбільшу концентрацію таких руйнувань. У деяких випадках сама вирва може перебувати під завалами, а іноді взагалі відсутня. Огляд вирви (воронки) повинен містити: 1) фіксування матеріалу, на якому утворилася вирва (воронка) (ґрунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо); 2) визначення локалізації вирви (воронки) до найближчих нерухомих орієнтирів за допомогою рулетки; 3) визначення діаметра за допомогою рулетки (якщо вирва неправильної форми, то доцільно визначити її перпендикулярні діаметри); 4) визначення глибини вирви в її епіцентрі; 5) за можливості — визначення кута нахилу вирви за допомогою телефона з додатком, у якому присутня функція кута нахилу або офіцерської лінійки чи транспортира. Подібно можна визначити кут розташування снаряду у воронці або перешкоді, якщо він не розірвався. Однак для вирв (воронок), утворених на м'якій поверхні або внаслідок ракетних авіаційних ударів, визначити кут нахилу доволі складно або навіть неможливо через характер руйнувань.

Визначення напрямку розташування вирви (воронки) щодо сторін світу за допомогою компаса і/або телефона. На місці події рекомендовано користуватися саме компасом, оскільки телефон може іноді надавати помилкові значення за відсутності або слабкого зв'язку.

Напрямок вирви залежить від поверхні, у яку потрапив(-ла) снаряд, ракета або бомба. Залежно від типу поверхні (м'яка вона, як земля, або тверда, як асфальт, бетон, каміння тощо) напрямок розташування металевих уламків, фрагментів снарядів землі або інших об'єктів, викинутих із вирви, різниться. Так, снаряд, який потрапляє в м'яку землю, найчастіше розривається. Його уламки та фрагменти разом із землею й іншими об'єктами, що були в ній, піднімаються вгору та більшість з них падає вперед. Частина уламків падає назад. Найбільш важливі елементи снаряда (великі фрагменти, зокрема підривач) або ракети (двигун) знаходяться в передній частині вирви (воронки) або за нею.

Великокаліберні снаряди далекобійної ствольної артилерії та ракетні або авіаудари

спричиняють значні руйнування, тому характер воронки і розташування вторинних пошкоджень від уламків не залежить від поверхні, у яку вони потрапили. Найбільша концентрація віялоподібних пошкоджень навколо воронки від снарядів РСЗВ на м'якій поверхні або пошкоджень чи руйнувань об'єктів від далекобійних снарядів зазвичай утворюється у протилежному напрямку від напрямку, з якого прилетів снаряд і вели обстріл або завдано удар.

Вирви (воронки) на твердій поверхні, як от поверхня асфальту, зазвичай містять віялоподібні пошкодження за її межами в одній із боків вирви. Такі пошкодження утворюються за рахунок викидання осколків, уламків від снаряда або каміння, асфальту, землі або інших об'єктів ударною хвилею під час вибуху, і вторинного пошкодження асфальту навколо воронки. Зазвичай напрямок розташування таких віялоподібних пошкоджень, а також місце знаходження уламків, фрагментів тощо свідчить про ймовірний напрямок прильоту снаряда. Віялоподібні пошкодження навколо воронки

на твердій поверхні, уламки, фрагменти від снарядів реактивних систем залпового вогню «Град», «Ураган», «Смерч» тощо та пошкоджена або прим'ята трава зазвичай утворюються в напрямку, з якого відбувся приліт снаряда.

Утім, оглядаючи вирву, необхідно звертати увагу на наявність поряд із нею поверхні, від якої можуть відбитися такі уламки й відлетіти у протилежний бік, чим вплинуть на помилкове визначення напрямку прильоту снаряда або ракети.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.03.2024).
2. Як аналізувати кратери від артилерійських снарядів? / Truth Hounds. 11.08.2023. URL: <https://truth-hounds.org/cases/yak-analizuvaty-kratery-vid-artyleryjskyh-snyaryadiv> (дата звернення: 27.09.2023).